

Tento príspevok sa venuje problematike postavenia komunity Huncokárov žijúcej v lesnej lokalite Piesok patriacej do mesta Modry v rokoch po skončení druhej svetovej vojny. Skúma otázky prípravy, realizácie a dôsledkov opatrení ľudovodemokratického režimu zameraných proti obyvateľom nemeckej národnosti v súvislosti s huncokárskym obyvateľstvom Modry, ich špecifiká a odlišnosti od postupu voči iným nemeckým obyvateľom regiónu. Keďže v prípade Piesku ide o významnú a početnú huncokársku oblasť, jej skúmaním je možné do istej miery vyvodit' zovšeobecňujúce závery vzťahujúce sa na vývoj huncokárskych lokalít v tomto období na rôznych miestach Malých Karpát.

Prvé zmienky o Huncokároch v Malých Karpatoch pochádzajú z prvej polovice 18. storočia. Ako dôvod ich príchodu sa zväčša uvádza pozvanie od Pálfiovcov ako vlastníkov veľkej časti lesov v tomto pohorí. Otázka ich príchodu zatiaľ nie je uspokojivo zodpovedaná, a to nielen z hľadiska datovania, ale ani pri identifikácii lokalít, odkiaľ prišli. Mohlo ísť o Bavorsko, Dolné Rakúsko, Tirolsko či Štajersko. Huncokári žili rozptýlene v lesoch, hovorili osobitým dialektom nemčiny a vytvorili si špecifickú identitu kontrastujúcu nielen s väčšinovým slovenským obyvateľstvom, ale aj s ostatnými Nemcami žijúcimi na západnom Slovensku. Pracovali na panstvách na oboch stranách Malých Karpát i v mestských lesoch Modry a Pezinka. V lesoch sa okrem drevorubačstva či horárskej práce venovali páleniu dreveného uhlia, poľovníctvu i poľnohospodárskym aktivitám, ktoré im pomáhali v ich relatívne chudobnom položení. Vzdelávanie detí z často mnohohočetných huncokárskych rodín sa vzhľadom na osobité okolnosti realizovalo väčšinou prostredníctvom dochádzajúcich učiteľov. Z hľadiska náboženského vyznania boli Huncokári rímskokatolíci.²

---

koch 1947 – 1950. In GAJDOŠ, Marián – KONEČNÝ, Stanislav (eds.). Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 114-124; GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, Soňa – OLEJNÍK, Milan. Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2004; GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, Soňa – OLEJNÍK, Milan – ŠUTA, Štefan. Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945 – 1953 v dokumentoch I. Prešov: Universum, 2005; KOVÁČ, Dušan. Evakuácia a vysídlenie Nemcov zo Slovenska. In BARNOVSKÝ, Michal (ed.). Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953. Bratislava: Veda, 1995, s. 15-18; OLEJNÍK, Milan. Nemecká menšina na Slovensku a jej odsun v rokoch 1945 – 1946. In GAJDOŠ, Marián – KONEČNÝ, Stanislav (eds.). Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 103-113; OLEJNÍK, Milan. Postavenie nemeckej menšiny na Slovensku po porážke nacistického Nemecka. In Človek a spoločnosť, 1998, roč. 1, č. 2, s. 14-20. Dostupné na internete: <http://www.clovekaspolocnost.sk/jquery/pdf.php?gui=1KWJKVIWUX29NN2KHW5IVSEC9>; PEŠEK, Jan. Nemci na Slovensku po ukončení povojnového hromadného odsunu (1947 – 1953). In Historický časopis, 1998, roč. 46, č. 2, s. 261-280; PÖSS, Ondrej. Represie a diskriminácia Nemcov na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. In PEŠEK, Jan (ed.). V tieni totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. Bratislava: Historický ústav SAV, 1996, s. 149-156; STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945 – 1947. Praha: Academia, 1991.

² O dejinách Huncokárov vo všeobecnosti bližšie pozri: BERANEK, Franz J. Die deutsche Besiedlung des Preßburger Großgaus. München: Verlag Max Schick, 1941; HABÁŇOVÁ, Gabriela. K niektorým problémom intra- a extraskupinových vzťahov drevorubačov, tzv. Huncokarov, v Malých Karpatoch. In Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry. Výsledky výskumov v roku 1992. Bratislava: Národopisný ústav SAV, 1992, s. 66-85; KANTEK, Karol. Život späť s lesom. Osudy zabudnutej nemeckej komunity v Malých Karpatoch. In His-

Termín „Huncokári“, ktorým nemeckých drevorubačov okolité obyvateľstvo označovalo, vznikol ako skomolenina nemeckého slova „Holzhacker“ – drevorubač. Sami drevorubači sa označovali skôr ako „Waldleute“ – horskí ľudia. Používanie termínu „Huncokári“ je do istej miery sporné, keďže mal pôvodne posmešný nádych a oni tak sami seba nenazývali. Zaužíval sa však do takej miery, že prenikol okrem bežnej komunikácie aj do odbornej terminológie a dnes je zväčša tolerovaný samotnými obyvateľmi, ktorí sú ním označovaní.³ Na účely tohto príspevku je označenie „Huncokári“ používané spolu s označením „horskí ľudia“ ako synonymá.

Situáciu Huncokárov výrazne ovplyvnil vývoj po roku 1918, ktorý priniesol celkový sociálny a kultúrny vzrast, do výraznej miery sa eliminovala ich dovtedajšia izolovanosť a rozrušila sa tradičná forma ich života.⁴ Horskí ľudia sa mohli od druhej polovice tridsiatych rokov vzdelávať v nemeckých školách existujúcich v mestách a obciach, v blízkosti ktorých boli ich usadlosti (Pezinok, Malacky, Sološnica, Pernek, Bratislava), ale okrem toho napríklad aj vo vlastnej škole existujúcej na Piesku. Neskôr pribudli aj školy na Píle a v lesnej osade Majdan pri Horných Orešanoch.⁵ Celkový počet Huncokárov v období, ktorým sa zaoberá tento príspevok, je možné len odhadovať. Nemecký jazykovedec Franz Josef Beranek v roku 1941 písal o 800 obyvateľoch rozptýlených na území vyše štyridsiatich obcí od Bratislavy po Myjavu.⁶ Posledné výskumy ale naznačujú, že ich skutočný počet by mohol byť výrazne vyšší.⁷ Dnes sa objavujú odhady v rozmedzí 1200 – 1700 ľudí.⁸

Okrem mnohých miest, kde žili huncokárske rodiny osamotene vo veľkej vzdialenosti od iných obydľí, existovali aj oblasti vyznačujúce sa koncentráciou viacerých rodín drevorubačov. Najväčšou z nich bola lokalita Piesok (označovaná aj ako Piesky, v nemčine Am Sand) nachádzajúca sa približne sedem kilometrov severozápadne od centra Modry. Nemeckí drevorubači tu žili od 18. storočia v jednoduchých domoch postavených z kameňa a zabezpečovali ťažbu dreva v mestských lesoch ako zamestnanci mesta. Pre ich potreby slúžil aj vlastný cintorín a Kaplnka sv. Márie Magdalény z roku 1862.

Piesok bol nielen miestom života a práce drevorubačov, ale spolu s Harmóniou aj horským rekreačným a výletným centrom. Medzi prvé stavby slúžiace na turistické účely patrila mestská vila postavená na prelome osemdesiatych

---

tória, 2008, roč. 8, č. 6, s. 33-35; PÖSS, Ondrej – FILO, Rastislav. Huncokári – ľudia z našich hôr. Sprievodca po expozícii. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2017; SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, Katarína. Malokarpatskí Huncokári ako unikátna súčasť európskeho a slovenského kultúrneho dedičstva. In KRÍŠKOVÁ, Zdena (ed.). Kultúrne dedičstvo a identita. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 28-37; TAČOVSKÝ, Ladislav. Kronika rodu Hirner na pozadí huncokárskej histórie. Trenčín: Agentúra Pardon TN, 2013.

³ SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, ref. 2, s. 31.

⁴ HORVÁTHOVÁ, Margaréta. Nemci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, remesiel a odievania. Komárno: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2002, s. 30.

⁵ PÖSS – FILO, ref. 2, s. 43.

⁶ BERANEK, ref. 2, s. 87.

⁷ SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, ref. 2, s. 33.

⁸ PÖSS – FILO, ref. 2, s. 15.

a deväťdesiatych rokov 19. storočia na ubytovanie letných hostí.⁹ Po dokončení v nej okrem iného existovala škola pre miestne deti. Výstavba pokračovala aj v medzivojnovom období. V polovici dvadsiatych rokov vznikla nemecká turistická chata patriaca spolku Touristenverein „Die Naturfreunde“ a v roku 1933 bola postavená Zochova chata ako chata Klubu československých turistov.¹⁰

Na Piesku žilo podľa sčítania ľudu z roku 1930 spolu 104 obyvateľov v deviatich domoch.¹¹ V roku 1938, keď v celej Modre žilo vyše tristo Nemcov, napočítali na Piesku 78 obyvateľov nemeckej národnosti. Išlo o rodiny Aschenschwandtnerovcov, Grausovcov, Steinerovcov, Žofčíkovcov, Lindtnerovcov, Kernovcov, Jurischovcov, Gräzerovcov.¹² Huncokári na Piesku žili často v mnohodesiatich rodinách, kde bolo neraz aj sedem detí. Lokalitu tvorila podľa stavu zo začiatku štyridsiatych rokov 20. storočia skupina ôsmich murovaných drevorubačských domov vo vlastníctve mesta (č. p. 41 – 48), ktoré mali plochu od 63 do 176 m². Ku každému z nich patrili ďalšie objekty, ktoré boli postavené z dreva – dreváreň, maštal, šopa, letná kuchyňa či pivnica pri dome. V lokalite stála okrem toho horáreň – tzv. Panský dom (č. p. 49). Jeho plocha bola 219 m².¹³

Politické zmeny v rokoch 1938 – 1939 a následné dianie do konca druhej svetovej vojny vniesli do života horských ľudí nové prvky spojené s politickým vývojom. Podobne ako pri ostatnom nemeckom obyvateľstve, aj medzi nimi sa prejavovalo stotožnenie s národnosocialistickou ideológiou, s ktorou bol prostredníctvom Nemeckej strany (Deutsche Partei) úzko prepojený politický život slovenských Nemcov. Členstvo v Nemeckej strane bolo bežné aj medzi Huncokármi. Na Piesku evidovali bezpečnostné orgány po vojne spolu 31 obyvateľov, ktorí boli počas Slovenskej republiky členmi Nemeckej strany, pričom išlo o radových členov. Z nich bolo 12 mužov a 19 žien.¹⁴ Huncokári sa nevyhli ani aktívnemu členstvu vo vojenských a polovojenských organizáciách. Pôsobili v ozbrojených zboroch Nemeckej strany Freiwillige Schutzstaffel (FS). Časť z nich slúžila v zbraňoch SS. Povinná bola účasť v jednotkách domobrany Heimatschutz (HS) existujúcej od leta 1944. Po vojne Nemci z Piesku často argumentovali, že ich politické a vojenské aktivity vo vojnovom období boli vynútené.

Prvou etapou postupného zániku huncokárskej prítomnosti na Slovensku v podobe, v akej bola známa dovtedy, bola evakuácia nemeckého obyvateľstva zo Slovenska na konci druhej svetovej vojny. Prebiehala od jesene 1944 do jari 1945. V súvislosti s prechodom frontu krajinu podľa povojnových odhadov opustilo približne 83-tisíc Nemcov a zostalo asi 57-tisíc.¹⁵ Evakuácia Nemcov z Bratislavy a okolia prebiehala od novembra 1944, predovšetkým však v prvých

⁹ GRAUS, Ján. Huncokárska škola na Piesku. In *Modranské zvesti*, 2016, roč. 24, č. 1, s. 10.

¹⁰ TURCSÁNY, Juraj. Harmónia – vznik a vývoj turistického a zdravotníckeho strediska. In ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján et al. *Dejiny Modry*. Modra: Mestský úrad, 2006, s. 599-601.

¹¹ SLAVÍK, Vladimír. Obyvateľstvo a osídlenie. In ŽUDEL – DUBOVSKÝ, ref. 10, s. 487.

¹² Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra (ďalej Archív Modra), fond (ďalej f.) Obvodný úrad miestnych národných výborov v Modre (ďalej ObÚMNV), kartón (ďalej k.) 9. Zoznam Nemcov podľa sčítania ľudu z roku 1938.

¹³ Archív Modra, f. Obvodný notársky úrad Modra. Poistenie mestských budov, 1941.

¹⁴ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 9. Zoznam členov DP v obvode stanice NB Modra.

¹⁵ Slovenský národný archív Bratislava (ďalej SNA), f. Povereníctvo vnútra – sekretariát (ďalej PV – sekr.), k. 121. Dokument Nemci na Slovensku, jún 1949.

mesiacoch roku 1945.¹⁶ Časť huncokárskeho obyvateľstva sa podrobila evakuácii, časť zostala vo svojich domovoch. Z tých, ktorých evakovali, sa po skončení vojny niektorí vrátili na Slovensko, iní však zostali už trvalo v zahraničí. Spomedzi Huncokárov z Piesku sa z evakuácie nevrátila rodina Jozefa Žofčíka či rodina Vincenta Aschenschwandtnera.¹⁷

Ako všetky oblasti Slovenska, aj miesta, kde žili Huncokári, prežívali v posledných mesiacoch vojny v súvislosti s nemeckou okupáciou a prechodom frontu dramatické udalosti. V tomto prípade bola situácia špecifická tým, že išlo o horské oblasti, kde aj po potlačení povstania pôsobili partizánske jednotky. V posledných týždňoch vojny sa v Malých Karpatoch viedli boje medzi ustupujúcimi nemeckými jednotkami a sovietskou armádou. S prechodom frontu súvisela aj skutočnosť, že nemecké jednotky využívali Huncokárov, vzhľadom na ich znalosť nemčiny i slovenčiny, aj ako tlmočníkov.¹⁸

Obyvateľom z radov horských ľudí prinieslo toto obdobie početné tragické udalosti. Viaceré sa odohrali na Piesku, kde ako úkryt pred nebezpečenstvom horským ľuďom poslúžila napríklad aj pivnica Zochovej chaty.¹⁹ Existuje svedectvo Ruženy Grausovej, ktorej rodičia Anton a Agneša Grausovci spolu s Jánom a Helenou Grausovcami a ich rodinami obývali dom na Grausovej lúke na Piesku. Spomínala, ako sa dom stal obeťou prestrelky medzi nemeckými a sovietskymi vojakmi, v dôsledku ktorej zhorel. *„Tam v izbe bol taký prach, že ja sa čudujem ešte dnes, ako sme sa odtiaľ dostali von. Sestru Annu som len tak po pamäti vytiahla von z toho prachu. Tetka Helena povyberala z prachu aj ostatné deti a všetci sme potom vybehli z domu, ktorý bol už v plameňoch.“*²⁰

Po druhej svetovej vojne uskutočňoval nový ľudovodemokratický režim proti príslušníkom nemeckej a maďarskej menšiny, ktorí boli označení za nepriateľov, plošné perzekúcie. Nové pomery bezprostredne zasiahli aj každodenný život Huncokárov. Stali sa okamžite obyvateľmi druhej kategórie, ktorí nielenže nedisponovali právami v národnostnej oblasti, ale aj ich základné ľudské práva boli hrubo porušované. Príznačné je, že v máji 1945 sa Miestny národný výbor (MNV) v Modre uzniesol, že všetci Nemci nachádzajúci sa v meste musia na ľavej strane prs nosiť označenie „N“ na bielom podklade.²¹ Nemci boli oberaní o svoj majetok. Horských ľudí z Piesku sa to dotklo citlivo hlavne v prípadoch odoberania dobytky, ktorý im dovtedy pomáhal pri zabezpečovaní obživy. Nemeckí obyvatelia stratili nárok na sociálnu výpomoc, a ak sa niektorý z Huncokárov v ťažkej sociálnej situácii o ňu uchádzal, ako napríklad Anton Graus so štyrmi nezaopatrenými deťmi, mesto bolo nútené žiadosť odmietnuť.²² Huncokári vnímali nárast nepria-

¹⁶ GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ - OLEJNÍK, ref. 1, s. 198. KOVÁČ, Dušan. Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 - 1945). Bratislava: Veda, 1991, s. 198.

¹⁷ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 15. Zoznam drevorubačov-Nemcov v Modre na Pieskoch.

¹⁸ SCHWANDTNER, Vlado. Anička Citterová-Kschillová. Dostupné na internete: <http://www.huncokari.sk/anicka-citterova-kschillova/>.

¹⁹ GRAUSOVÁ, Erika. Náš príbeh píšete vy - víťazný príbeh súťaže vyhlásenej Hotelom Zochova chata. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 9, s. 14.

²⁰ GRAUS, Ján. Zo života Huncokárov na Piesku. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 4, s. 14.

²¹ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica z výborovej schôdze MNV v Modre, 31. 5. 1945.

²² Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 17. 10. 1946.

teľských postojov zo strany majority. Nemohli na verejnosti hovoriť po nemecky a neraz mali strach z hnevu svojich slovenských susedov. Jedna z pamätníčok, Anna Kschillová z Papierničky, o tejto atmosfére povedala: „Rusi sa k nám nechovali špatne. Naši ľudia, tí teda vedeli, že sme národnosti nemeckej, tí by nás boli najradšej nechali vyvraždiť.“²³

Nemecké vyučovanie, vrátane výučby v nemeckej škole na Piesku, sa stalo minulosťou. Školský inšpektorát 7. augusta 1945 na základe splnomocnenia od Povereníctva školstva a osvety rozhodol aj o formálnom zrušení školy na Piesku v zmysle nariadenia Slovenskej národnej rady (SNR) zo 6. septembra 1944 o úprave školstva a bohoslužobnej reči nemeckej a maďarskej národnostnej menšiny (nariadenie č. 6/1944 Zb. n. SNR), ktorým sa na Slovensku zrušili nemecké a maďarské školy. Majetok, ktorým bola požiarom poškodená budova a jej zničený inventár, mala využívať Štátna ľudová škola v Modre do času, kým nebude potrebné školu na Piesku znovu aktivovať ako slovenskú.²⁴ MNV v Modre vzal toto rozhodnutie na vedomie na svojom užšom zasadnutí 14. augusta 1945.²⁵ V nasledujúcich dvoch rokoch sa o reaktivácii školy nerozhodlo, a tak deti horských ľudí na Piesku zostali bez možnosti vyučovania vo svojom bydlisku. Pre budovu mestskej vily (nemeckej školy) sa hľadalo nové využitie. Mesto presadzovalo, aby sa v nej zriadila ozdravovňa pre deti.²⁶ V januári 1949 mesto vilu odovzdalo do správy Závodnej skupiny Revolučného odborového hnutia zamestnancov mesta Modry ako rekreačné miesto pre mestských a verejných zamestnancov.²⁷

Jednou z hlavných právnych noriem určujúcich postavenie Nemcov v Československej republike (ČSR) bol ústavný dekrét prezidenta republiky z 2. augusta 1945 o úprave československého štátneho občianstva osôb nemeckej a maďarskej národnosti (ústavný dekrét č. 33/1945 Zb.). Stanovoval, že dňom jeho vyhlásenia (10. augusta 1945) strácajú obyvatelia nemeckej a maďarskej národnosti československé štátne občianstvo. Výnimkou boli osoby, ktoré preukážu, že zostali verné ČSR, nikdy sa neprevinili proti slovenskému a českému národu a buď sa aktívne zúčastnili na boji za ich oslobodenie, alebo trpeli pod „nacistickým a fašistickým terorom“. Spustil sa tým dlhotrvajúci proces, v rámci ktorého mohli nemeckí obyvatelia podať žiadosť o zistenie, na základe ktorého sa im občianstvo zachováva, alebo v prípade, ak oň prišli, žiadať prostredníctvom okresného národného výboru (ONV) o jeho vrátenie. V prípade Huncokárov na Piesku išlo o ONV v Modre. Niektorí z nich na túto možnosť rezignovali, veľká časť však o vrátenie československého štátneho občianstva postupne požiadala.

Dekréty prezidenta a nariadenia SNR zasahovali aj do majetkových práv Nemcov. Dekrétom z 25. októbra 1945 o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy (dekrét č. 108/1945 Zb.) bol bez náhrady

²³ SCHWANDTNER, ref. 18.

²⁴ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 7. List školského inšpektorátu I v Bratislave Správe Nemeckej ľudovej školy v Modre-Piesku, 7. 8. 1945.

²⁵ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica z užšieho zasadnutia MNV v Modre, 14. 8. 1945.

²⁶ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 18. Výťah zo zápisnice zo zasadnutia rady MNV v Modre, 18. 4. 1947.

²⁷ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 27. Výťah zo zápisnice zo zasadnutia DMSK v Modre, 25. 1. 1949.

skonfiškovaný ich hnuiteľný aj nehnuteľný majetok. V prípade, že boli Nemci vlastníkmi pôdohospodárskych majetkov, aplikovali sa aj na nich ustanovenia nariadenia SNR z 23. augusta 1945 o konfiškovaní a urýchlennom rozdelení pôdohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa (nariadenie č. 104/1945 Zb. n. SNR). Ním sa okrem iného okamžitou platnosťou a bez náhrady skonfiškovali na účely pozemkovej reformy pôdohospodárske majetky osôb nemeckej národnosti. V Modre sa to okrem iného vzťahovalo na vinice, pričom tie sa následne čiastočne prideliť jednotlivcom, predovšetkým účastníkom odboja.²⁸ Týkalo sa to okrem iných obyvateľov Piesku Rudolfa Steinera a Romana Aschenschwandtnera, ktorí mali v Modre vinice (Steiner 2023 m² a Aschenschwandtner 1705 m²). Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy vydalo v máji, resp. v júni 1946 upovedomenie, že tento pôdohospodársky majetok sa považuje za skonfiškovaný k 1. marcu 1945.²⁹

Piesok bol aj turistickou lokalitou a nemecká turistická chata (predtým známa ako Masárova chata), ktorá tam slúžila na tieto účely (ubytovanie a stravovanie turistov), sa tiež stala predmetom konfiškácie. Jej pôvodným majiteľom bol rozpustený nemecký turistický spolok. O chatu, napriek tomu, že bola (podstatne viac než Zochova chata) poškodená vojnovými udalosťami, bol po vojne záujem. Už v auguste 1945 o jej pridelenie požiadal komunistický grafický a vydateľský podnik Pravda, ktorý ju chcel využívať na zotavenie svojich pracovníkov.³⁰ MNV však preferoval pridelenie chaty Klubu slovenských turistov a lyžiarov (KSTL). Jeho bratislavskému odboru patrila v tejto oblasti Zochova chata a prejavil záujem získať aj bývalú nemeckú chatu. Na chatu bolo možné aplikovať nariadenie SNR z 5. júna 1945 o národnej správe (nariadenie č. 50/1945 Zb. n. SNR). Ním sa zaistil a dal pod národnú správu všetok majetok „štátne nespoľahlivých osôb“, vrátane osôb nemeckej národnosti. Na základe tohto nariadenia plénum MNV v Modre 28. decembra 1945 rozhodlo o uvalení národnej správy na chatu. Národným správcom sa stala osoba, ktorú odporučil KSTL.³¹

V júli 1946 bratislavský odbor KSTL požiadal ONV v Modre o vyvlastnenie chaty a jej prevzatie. Argumentoval aj tým, že Piesok sa po jej dobudovaní stane turistickou perlou Malých Karpát a prírlev turistov, ktorý sa dá po vojne očakávať, bude mať veľký význam nielen pre Modru, ale aj pre „chudobných drevorubačov na Piesku“³². Za toto riešenie u ONV intervenoval aj povereník informácií Samuel Belluš.³³ Rada MNV v Modre 7. marca 1947 odporučila chatu skonfiškovať a prideliť KSTL.³⁴ Žiadosť o konfiškáciu podal MNV okresnému národnému

²⁸ PETRÍKOVÁ, Ľudmila. Politický vývoj a správne pomery. In ŽUDEĽ – DUBOVSKÝ, ref. 10, s. 371.

²⁹ Archív Modra, f. Okresný národný výbor (ďalej ONV) Pezinok, k. 132. Upovedomenia Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, 23. 5. 1946, 11. 6. 1946.

³⁰ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 7. List Pravdy Národnému výboru v Modre, 6. 8. 1945.

³¹ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica zo zasadnutia pléna MNV v Modre, 28. 12. 1945.

³² Archív Modra, f. ONV, k. 129. List Klubu slovenských turistov a lyžiarov Okresnému národnému výboru v Modre, 23. 7. 1946.

³³ Archív Modra, f. ONV, k. 129. List osobného tajomníka povereníka informácií Okresnému národnému výboru v Modre, 2. 9. 1946.

³⁴ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 18. Výťah zo zápisnice rady MNV v Modre, 7. 3. 1947.

výboru 20. mája 1947.³⁵ Chata bola napokon skonfiškovaná uznesením rady ONV v Modre z 9. júna 1947 podľa dekrétu prezidenta republiky č. 108/1945 Zb.³⁶

Po vojne sa v spojitosti s horskými ľuďmi na Piesku vyskytli aj kuriózne situácie. V auguste 1945 adresoval Zdislav Mentlík z Dolných Počerníc list MNV v Modre, v ktorom písal, že sa od jedného pána, ktorý bol na Slovensku, dozvedel, že „na Pískovně“ v Modre je na predaj chata „po nějaké němce“. (Zostáva otázkou, či malé „n“ v slove „němka“ bolo pravopisnou chybou alebo prejavom protinemeckej atmosféry, ktorá mala v českých krajinách v tom čase aj takúto podobu.) Vyslovil záujem okamžite prísť a chatu kúpiť.³⁷ Národný výbor musel záujemcovi odpovedať negatívne s odôvodnením, že mesto Modra chaty na Piesku vôbec nepredáva.³⁸

Pre miestne orgány predstavovala otázka Huncokárov predovšetkým praktický problém. Práca, ktorú vykonávali, bola špecifická, pre chod mesta a život obyvateľov mala zásadný význam. Dokázali sa v lesoch výborne orientovať a neodradila ich ani nevybuchnutá munícia z obdobia vojny. Nahradenie nemeckých drevorubačov inými pracovníkmi bolo perspektívnym riešením, tento cieľ sa však dal dosiahnuť len postupne. Iste svoju úlohu pri posudzovaní mala aj skutočnosť, na ktorú upozorňoval Franz Josef Beranek, keď v roku 1941 napísal, že Huncokári sú vďaka svojej svedomitosti veľmi cenení u zamestnávateľov.³⁹

Odlúčenosť obydlí horských ľudí mala za následok, že neboli natoľko na očiach ako Nemci žijúci priamo v dedinách či mestách vrátane Modry. Tlak na „riešenie“ ich otázky teda nebol taký výrazný. V prospech Huncokárov hovorila aj skutočnosť, že vďaka čiastočnému prelomeniu ich izolácie v uplynulých desaťročiach už o nich nebolo možné hovoriť ako o čisto nemeckej komunite. Častejšie než predtým sa vyskytovali zmiešané manželstvá so Slovákmi/Slovenkami, Huncokári sa stávali dvojazyčnými a v niektorých domácnostiach pri komunikácii slovenčina nadobúdala prevahu. Miestni činitelia, hoci sa to nedá jednoznačne zovšeobecniť, tak prejavovali snahu dosiahnuť ponechanie aspoň časti Huncokárov v ich domovoch a na pracovných pozíciách.

Otázkou, ako ďalej postupovať v prípade horských ľudí na Piesku, sa museli modranské orgány zaoberať bezprostredne po vojne, hoci sa priveľmi neponáhľali. Na svojom zasadnutí 30. apríla 1945 sa MNV uzniesol zaujať v prípade nemeckých drevorubačov v službách mesta „vyčkávacie stanovisko“ a odložiť problém na neskorší čas.⁴⁰ V danej chvíli bolo nevyhnutné zabezpečiť riadny chod lesného hospodárstva Modry, v čom mali Huncokári kľúčový význam. Pracovných síl bol všeobecný nedostatok, keďže sa pre dlhodobú nútenú evakuáciu všetkých obyvateľov mesta vyžiadajú sovietskou armádou, ktorá trvala od apríla do júna 1945, oneskorili všetky poľnohospodárske a vinohradnícke

³⁵ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 18. Návrh MNV v Modre na konfiškáciu, 20. 5. 1947.

³⁶ Archív Modra, f. ONV, k. 7. Zápisnica zo zasadnutia rady ONV v Modre, 9. 6. 1947.

³⁷ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 9. List Z. Mentlíka Národnému výboru v Modre, 18. 8. 1945.

³⁸ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 9. List Miestneho národného výboru v Modre Z. Mentlíkovi, 26. 9. 1945.

³⁹ BERANEK, ref. 2, s. 87.

⁴⁰ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica z riadnej schôdze NV v Modre, 30. 4. 1945.

práce, čo bolo treba následne prioritne dobiehať.⁴¹ V júni 1945 požiadalo lesné oddelenie mesta MNV, aby z dôvodu nevyhnutných lesných prác oslobodil nemeckých drevorubačov z Piesku od pracovnej povinnosti. MNV sa tým zaoberal na zasadnutí 29. júna 1945 a rozhodol, že od 2. júla 1945 budú drevorubači uvoľnení z povinných prác v meste a budú ich konať v lesnom hospodárstve, pričom po dvoch týždňoch práce v režime pracovnej povinnosti budú ďalej pracovať za normálnu odmenu.⁴²

Tento postup však zakrátko skomplikovalo rozhodnutie umiestniť Huncoárov z Piesku do pracovného tábora. Pracovné a sústredovacie tábory zohrávali dôležitú úlohu pri perzekúciách Nemcov. Začiatky existencie pracovných táborov sa viažu k obdobiu bezprostredne po vojne. V nich sa mali všetci obyvatelia, ktorých režim považoval za svojich nepriateľov, vrátane Nemcov, podieľať formou nútenej práce na odstraňovaní vojnových škôd a obnove krajiny. Tábory na Slovensku vznikali od apríla 1945 a zakladali ich národné výbory. Vznikali vo veľkom počte vo všetkých oblastiach Slovenska.⁴³ Napokon 23. augusta 1945 prijala SNR nariadenie o zriadení pracovných táborov, ktorým ich existenciu právne upravila (nariadenie č. 105/1945 Zb. n. SNR).

Nemci z okresu Modra boli umiestňovaní do tábora v Grinave (dnes súčasť Pezinka), ktorý vznikol ako jeden z prvých. Bol označovaný ako pracovný, neskôr ako sústredovací. Pôsobiť začal 15. apríla 1945 z rozhodnutia MNV v Pezinku. Službu v tábore vykonávali príslušníci národnej bezpečnosti.⁴⁴ V júni 1945 prenieslo Povereníctvo vnútra agendu pracovných táborov na Hlavné veliteľstvo národnej bezpečnosti v Bratislave, kde malo tieto úlohy na starosti novovytvorené 6. oddelenie.⁴⁵ Od júla 1945 tak jeho príslušníci vykonávali aj službu v tábore v Grinave.⁴⁶ Tábor disponoval barakmi bývalej Slovenskej pracovnej služby, ktoré dostal do svojej správy.⁴⁷ Do grinavského tábora boli 17. júla 1945 umiestnení aj Huncoári z Piesku.⁴⁸ O hromadnom odvážaní z Piesku do tábora Ružena Grausová povedala: „*Naraz, krátko po vojne, prišla razia a zobrali nás do lágra v Grinave, kde boli sústredovaní tí, čo mali byť vyvezení do Nemecka. Nás tam dali preto, lebo sme boli označení ako príslušníci nemeckej menšiny.*“⁴⁹ Internovaním horských ľudí sa Piesok vyludnil a jediný, kto tam zostal, bol horár.⁵⁰ Úrady museli riešiť,

⁴¹ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 6. List lesného oddelenia Mesta Modry dekanátu odboru lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva SVŠT, 2. 8. 1945.

⁴² Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica zo zasadnutia MNV, 29. 6. 1946.

⁴³ SIVOŠ, Jerguš. Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 – 1953. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2011, s. 43-56.

⁴⁴ SNA, f. Povereníctvo vnútra – pracovné tábory (ďalej PV – PT), k. 1. Zoznam pracovných, sústredovacích a zaisťovacích táborov 1945 – 1948.

⁴⁵ SIVOŠ, ref. 43, s. 58.

⁴⁶ SNA, f. PV – PT, k. 1. Zoznam pracovných, zaisťovacích, sústredovacích táborov na Slovensku.

⁴⁷ SNA, f. Povereníctvo vnútra – prezídium (ďalej PV – prez.), k. 70. Výmer Povereníctva vnútra, 24. 9. 1946.

⁴⁸ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 9. Zoznam Nemcov a Maďarov zdržujúcich sa alebo už vysťahovaných z obvodu nášho mesta.

⁴⁹ GRAUS, ref. 20, s. 14.

⁵⁰ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 6. List lesného oddelenia Mesta Modry dekanátu odboru lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva SVŠT, 2. 8. 1945.

čo urobiť s majetkom, ktorý zostal bez dozoru. Problémom boli predovšetkým hospodárske zvieratá, ktoré – aby nezahynuli od hladu – boli napokon predané na verejnej dražbe.⁵¹

Podmienky života v táboroch boli vo všeobecnosti veľmi zlé. Týkalo sa to nielen zariadenia, ale aj organizácie a zásobovania. Chýbala zdravotná služba, bol nedostatok potravín, obyvatelia nemali dosť oblečenia či prikrývkov. Nad tábormi visela hrozba epidémií.⁵² Grinava nebola v tomto ohľade výnimkou. O živote v tábore z pohľadu Huncokárov vypovedajú slová Anny Kschillovej z Papierničky, ktorú z tábora prepustili v septembri 1945: „*My sme sa dostali – lebo už to všetko bolo plné, tie búdy – tam, kde bola vojenská jedáleň. A tam nás bolo vyše štyridsať vtedy. Všetci, čo sme odtiaľto, skoro všetci. Bola to bieda, neviem, ako by sme to boli prežili, lebo 30. septembra začali byť mráziky v noci, obliecť sme si bohviečo nemali, ani bohvieakej obuvi. Však mnoho ľudí aj zahynulo, ktorých vyviezli. Tak sme teda mali to šťastie, možno aj nešťastie, že sme sa dostali späť domov.*“⁵³

Muži umiestnení v grinavskom tábore pracovali na poliach, v tehelni alebo pre potreby sovietskej armády. V tábore pôsobil lekár, z Grinavy tam raz za týždeň prichádzal evanjelický farár. Napriek relatívnej usporiadanosti sa v tábore vyskytlo aj násilie na ženách.⁵⁴ Stráženie tábora nebolo dôkladne zabezpečené a objavovali sa prípady, keď ho zaistenci opustili. O jednom z takýchto prípadov vypovedá svedectvo Ruženy Grausovej z Piesku: „*Mňa a môjho brata stadiaľ zobrala tetka Pešková. Prišla za nami na návštevu cez deň do oploteného lágra. Potom odišla cez bránu von, počkala do noci a potom ja s bratom sme sa cez dieru v plote dostali von. Tak sme z Grinavy až na Pílu v noci šliapali.*“⁵⁵

Problémy, ktoré prevádzka tábora v Grinave spôsobovala, vyvolávali aj konfliktné situácie. Na plenárnej schôdzi modranského ONV 26. júla 1945 sa čítala správa okresného veliteľa národnej bezpečnosti o situácii v tábore.⁵⁶ V tom čase tam bolo vyše 800 osôb a ich počet stúpал zo dňa na deň. Najviac ich bolo z Pezinka (360) a Grinavy (282). Z Piesku bolo v tábore 64 osôb. Problémy tábora súviseli s podpriemerným stravovaním, keď hrozilo, že aktuálne zásoby sa do týždňa vyčerpajú, čo spôsobí hlad a choroby. Veliteľ tábora Margala, ktorý sa na zasadnutí takisto zúčastnil, žiadal okamžitú pomoc pri zásobovaní. Predseda ONV Juraj Pavlík následne nariadil príslušným MNV, aby sa postarali o zásobovanie Nemcov z ich obcí (Modra, Pezinok, Limbach, Grinava). Takéto riešenie MNV v Modre neprijal s nadšením a požiadal Pavlíka, aby ich komplikovanú zásobovaciu situáciu týmto spôsobom ešte viac nesťažoval. Na základe toho požiadal ONV okresného veliteľa národnej bezpečnosti, aby sa odložil ďalší transport Nemcov do tábora, ktorý bol plánovaný na 27. júla 1945.⁵⁷

⁵¹ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 34. List Miestneho národného výboru v Modre Okresnému národnému výboru v Pezinku, 6. 1. 1951.

⁵² SIVOŠ, ref. 43, s. 56-57.

⁵³ SCHWANDTNER, ref. 18.

⁵⁴ TAČOVSKÝ, ref. 2, s. 77.

⁵⁵ GRAUS, ref. 20, s. 14.

⁵⁶ Archív Modra, f. ONV, k. 1. Zápisnica z plenárnej schôdze ONV v Modre, 26. 7. 1945.

⁵⁷ Archív Modra, f. ONV, k. 95. List Okresného národného výboru v Modre Hlavnému veliteľstvu národnej bezpečnosti, 4. 8. 1945; Výkaz zaistencov pracovného útvaru v Grinave.

Situácia sa tým vyhrotila a prednosta 2. oddelenia Hlavného veliteľstva národnej bezpečnosti adresoval 31. júla 1945 ONV v Modre ostrý list, vyčítajúcemu i miestnemu národnému výboru „rušivý a neoprávnený zákrok“, ktorým znemožnili transport. „Ak sa vyšetrovaním prípadu zistí, že údaje orgánov NB o chovaní sa členov NV sú pravdivé, budem niektorých členov NV považovať za nadržovateľov fašistom a vyvodím patričné dôsledky.“⁵⁸ Takéto radikálne závery modranské orgány jednoznačne odmietli, v liste hlavnému veliteľstvu zo 4. augusta 1945 ONV situáciu vysvetlil a uistil, že nejde o nadržovanie Nemcom. „Ani predseda, ani tajomník ONV v Modre v žiadnom prípade sa Nemcov nezastávajú. ONV v Modre neintervenoval ani len v jedinom prípade, aby snád' niektorý z Nemcov nebol zaistený.“⁵⁹

Po transporte Huncokárov do grinavského tábora v júli 1945 muselo mesto rozhodnúť, ako vyrieši absenciu drevorubačov a predíde nedostatku dreva, predovšetkým palivového. Táto hrozba sa v súvislosti s blížiacim sa zimným obdobím stávala čoraz naliehavejšou. Na riadnom zasadnutí MNV v Modre 19. júla 1945 Pavel Steinhýbel navrhol, aby sa hneď vypísal súbeh na štyroch drevorubačov, ktorí nahradia zadržaných nemeckých.⁶⁰ Na konci augusta 1945 MNV po vyhodnotení žiadostí rozhodol o prijatí troch obyvateľov Častej na systemizované miesta stálych zmluvných drevorubačov.⁶¹ Noví drevorubači boli síce povinní ihneď nastúpiť do práce, v skutočnosti však v polovici septembra stále ešte nepracovali. Dreva bol čoraz väčší nedostatok a mesto nedokázalo zabezpečiť iných robotníkov, ktorí by sa ujali tejto práce. Uvažovalo sa o vyhlásení pracovnej povinnosti pre všetkých mužov z mesta do veku 45 rokov.

Situáciu napokon pomohlo čiastočne riešiť prepustenie nemeckých drevorubačov z tábora v Grinave. Lesnícka a drevárska ústredňa informovala 18. septembra 1945 MNV v Modre, že potrebných zaistených drevorubačov je možné poskytnúť lesnej drevovýrobe.⁶² O dva dni neskôr vypracovalo lesné oddelenie mesta Modry žiadosť Lesníckej a drevárskej ústredni a Hlavnému veliteľstvu národnej bezpečnosti o uvoľnenie dvadsiatich drevorubačov. Menovite pritom zdôraznilo dvanásť dovtedajších dlhoročných stálych drevorubačov, ktorí boli dokonale oboznámení s modranským polesím: Vincenta, Gejzu a Alojza Aschenschwandtnerovcov, Antona, Jána, Rudolfa a Viliama Grausovcov, Rudolfa a Františka Steinerovcov, Jozefa Žofčíka, Ferdinanda Kerna a Jána Jurischa. Spolu s dvomi z ich manželiek, ktoré mali byť tiež prepustené a starať sa o varenie a pranie, mali byť spoločne ubytovaní v bývalej nemeckej škole na Piesku. Stravu mala zabezpečiť lesná správa.⁶³ Po tom, ako žiadosť osobne v Bratislave predostrel podpredsa MNV Ján Šimko, boli požadovaní drevorubači 24. sep-

⁵⁸ Archív Modra, f. ONV, k. 95. List Hlavného veliteľstva národnej bezpečnosti (2. oddelenie) Okresnému národnému výboru v Modre, 31. 7. 1945.

⁵⁹ Archív Modra, f. ONV, k. 95. List Okresného národného výboru v Modre Hlavnému veliteľstvu národnej bezpečnosti, 4. 8. 1945.

⁶⁰ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica z riadneho zasadnutia MNV v Modre, 19. 7. 1945.

⁶¹ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica zo zasadnutia MNV v Modre, 31. 8. 1945.

⁶² Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 10. List Lesníckej a drevárskej ústredne lesnému oddeleniu MNV v Modre, 18. 9. 1945.

⁶³ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 10. List Lesného oddelenia mesta Modry Lesníckej a drevárskej ústredni, 20. 9. 1945.

tembra 1945 prepustení.⁶⁴ Po návrate na Piesok začali pracovať na pílení dreva, hoci už nie ako trvalí zamestnanci mesta. Situáciu ešte uľahčila skutočnosť, že do služby napokon nastúpili aj novoprijatí drevorubači.⁶⁵

Huncokári z Piesku mohli postupne opustiť tábor v Grinave a vrátiť sa domov. Podľa zoznamu Nemcov nachádzajúcich sa v Modre z januára 1946 bolo v tomto čase na Piesku prítomných štrnásť osôb nemeckej národnosti.⁶⁶ Na Piesku boli nemecké rodiny spočiatku sústredené v jednom dome a dozor nad nimi vykonával horár Ján Odler.⁶⁷ Tábor v Grinave istý čas existoval ďalej. Podľa stavu k 1. marcu 1946 v ňom bolo spolu 254 osôb, z toho 37 mužov, 96 žien a 121 detí. Z národnostného hľadiska išlo prevažne o Nemcov, ktorých bolo v tábore 214. Slovákov bolo 35 a Maďarov 5.⁶⁸ Existencia tábora pre Nemcov v Grinave sa skončila 12. júna 1946, keď bol zrušený Oblasťným veliteľstvom národnej bezpečnosti v Bratislave.⁶⁹

Bodku za existenciou nemeckej menšiny v ČSR mal dať odsun jej príslušníkov. Rozhodujúca fáza odsunu slovenských Nemcov prebehla v roku 1946 z určených táborov. V marci 1946 Povereníctvo vnútra rozhodlo, že ako odsunový tábor pre západné Slovensko bude použitý sústredovací tábor Petržalka-Kopčany.⁷⁰ Týkalo sa to aj okresov Modra a Malacky, v ktorých žili Huncokári. Prvý transport z Kopčian sa uskutočnil 30. apríla 1946 a do septembra 1946 ich nasledovalo ďalších päť, pričom v rámci každého bolo vyvezených okolo 1200 osôb.⁷¹ Celkovo bolo z Kopčian (po odrátaní 20 osôb, ktoré z transportov vysadili) v roku 1946 vyvezených do Nemecka 7187 ľudí. V tom istom čase zo Slovenska smerovali transporty aj z ďalších dvoch sústredovacích táborov – z Novák (19 344 osôb) a Popradu (6001 osôb). Celkovo tak bola od jari do jesene 1946 zo Slovenska vyvezená väčšina v tom čase sa tam nachádzajúcich Nemcov (32 532 osôb).⁷² Odsuny išli do amerického a sovietskeho okupačného pásma.

Predovšetkým praktické dôvody viedli mesto Modra k snahám zabezpečiť aspoň čiastočné vyčlenenie Huncokárov z odsunu. Na zasadnutí rady MNV 15. februára 1946 túto otázku otvoril vedúci úradu a tajomník MNV Pavol Novák. Správca lesného oddelenia mesta Pavol Luža konštatoval, že nemeckí drevorubači si povinnosti usilovne plnia a mesto bude na nich odkázané. Následne sa rada uzniesla, že lesné oddelenie vypracuje zoznam všetkých nemeckých drevorubačov v službách mesta a o každom sa osobitne rozhodne.⁷³ Na vypracovanom zozname figurovalo celkovo 54 mien (8 rodín).⁷⁴ Na základe neho odporučila rada MNV na svojom zasadnutí 1. marca 1946 vylúčiť z odsunu dovedna 23 osôb:

⁶⁴ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 10. Záznam, 24. 9. 1945.

⁶⁵ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 1. Zápisnica zo zasadnutia pléna MNV v Modre, 5. 10. 1945.

⁶⁶ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 10. Zoznam osôb nemeckej národnosti, ktoré sa posiaľ nachádzajú v tunajšom obvode, 21. 1. 1946.

⁶⁷ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 18. 1. 1946.

⁶⁸ SNA, f. PV – PT, k. 1. Zoznam pracovných (sústredovacích) táborov s počtom zaradencov k 1. 3. 1946.

⁶⁹ SNA, f. PV – PT, k. 1. Zoznam pracovných, sústredovacích a zaisťovacích táborov 1945 – 1948.

⁷⁰ SNA, f. PV – PT, k. 1. Obežník Povereníctva vnútra, 12. 4. 1946.

⁷¹ SNA, f. PV – PT, k. 34. Úradný záznam, 6. 5. 1948.

⁷² SNA, f. PV – PT, k. 34. Dokument Odsunutí.

⁷³ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 15. 2. 1946.

⁷⁴ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 15. Zoznam drevorubačov-Nemcov v Modre na Pieskoch.

Klaudiusa Šeba, Alojza Aschenschwandtnera, rodinu Antona Grausa, rodinu Ferdinanda Kerna (okrem syna Rudolfa) a rodinu vdovy Alžbety Jurischovej. Naopak, súhlasila s odsunom rodín Gejzu Aschenschwandtnera, Jána Grausa, Rudolfa Grausa, Viliama Grausa, Márie Grausovej a Rudolfa Steinera.⁷⁵ Zoznam osôb, ktoré mali byť vyňaté z odsunu, sa na zasadnutí rady MNV 8. apríla 1946 z jej rozhodnutia rozrástol o rodinu Gejzu Aschenschwandtnera.⁷⁶ V júli 1946 zas rada vzala na vedomie informáciu od Povereníctva vnútra, že odsunu nepodlieha rodina Viliama Grausa.⁷⁷

V liste okresnému národnému výboru z konca apríla 1946 modranský MNV pripomenul, že mesto zamestnáva niekoľkých nemeckých drevorubačov na spracovanie dreva a zásobovanie obyvateľstva je závislé zväčša od ich práce. Žiadal preto, aby títo obyvatelia (v zmysle pripojeného zoznamu), ktorí si všetci podali žiadosti o občianstvo, boli aj so svojimi rodinami ponechaní na mieste a vyňatí spod deportovania. „*Je vo verejnom záujme, aby v zozname uvedení drevorubači boli tu ako drevorubači ponechaní, lebo inak mesto nemôže zaistiť riadne zásobovanie drevom ani štátnym úradom, ani štátnym školám, ani ostatnému širšiemu obyvateľstvu.*“⁷⁸ Žiadosťou sa 3. mája 1946 zaoberala rada ONV v Modre. Jednomyseľne prijala uznesenie, že žiadosť modranského MNV predkladá 5. odboru Povereníctva vnútra na rozhodnutie s tým, že definitívne sa rozhodne v závislosti od vybavenia žiadostí drevorubačov o ponechanie, resp. vrátenie štátneho občianstva. Žiadosť však odporučila priaznivo vybaviť s odôvodnením, že údaje v nej sú pravdivé a ide o verejný záujem.⁷⁹

Odsun Nemcov z okresu Modra sa začal pripravovať na jeseň 1945. V tejto súvislosti užší výbor ONV v novembri 1945 vyslovil odhodlanie vystať sa všetkých Nemcov okrem tých, čo žili v zmiešaných manželstvách a neprevinili sa proti ČSR. Netrval tiež na vystať sa starých ľudí neschopných transportu, ak sa mal o nich kto postarať.⁸⁰ Okresným predstaviteľom predovšetkým záležalo na tom, aby boli čo najskôr vyvezení Nemci z Grinavy a Hliníka (dnešný Limbach), keďže tieto obce boli osídľované Slováckmi z rôznych regiónov Slovenska.⁸¹ Práve z Grinavy a Hliníka časť Nemcov vyviezli už v polovici mája 1946.⁸² Od jari do jesene 1946 nasledovali ďalšie odsuny z rôznych obcí okresu. Cieľom ONV bolo odsunúť čo najviac Nemcov. Odísť mali dokonca aj antifasisti, a to s odôvodnením, že „*pri prevýchove Nemcov v Ríši môžu preukázať cenné služby a u nás bude aspoň menší počet Nemcov*“. Preto okresní predstavitelia neboli vždy spokojní so súčinnosťou miestnych národných výborov, ktoré upodozrievali, že chránia niektorých nemeckých obyvateľov.⁸³

⁷⁵ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 1. 3. 1946.

⁷⁶ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 8. 4. 1946.

⁷⁷ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 30. 7. 1946.

⁷⁸ Archív Modra, f. ObÚMNv, k. 15. List Miestneho národného výboru v Modre Okresnému národnému výboru v Modre, 29. 4. 1946.

⁷⁹ Archív Modra, f. ONV, k. 6. Zápisnica zo zasadnutia rady ONV v Modre, 3. 5. 1946.

⁸⁰ Archív Modra, f. ONV, k. 6. Zápisnica o schôdzi užšieho výboru ONV v Modre, 14. 11. 1945.

⁸¹ Archív Modra, f. ONV, k. 6. Zápisnica zo zasadnutia rady ONV v Modre, 21. 1. 1946.

⁸² Archív Modra, f. ONV, k. 6. Zápisnica zo zasadnutia rady ONV v Modre, 17. 5. 1946.

⁸³ Archív Modra, f. ONV, k. 6. Zápisnica zo zasadnutia rady ONV v Modre, 12. 6. 1946.

V priebehu roka 1946 bola z Modry a následne zo Slovenska v rámci jednotlivých transportov odsunutá aj časť Huncokárov. To, kto bude z mesta odvezený a kto nie, často nebolo jasné do posledných chvíľ. Pri rozhodovaní hrali veľkú úlohu stanoviská miestnych predstaviteľov, a tak sa stávalo, že pred realizáciou odsunu boli jednotliví horskí ľudia z pripravovaného zoznamu vyčiarknutí. Prvý odsun Huncokárov z Modry sa realizoval v júni 1946. Vyvezená bola rodina Rudolfa Steinera (manželka Klotilda a tri deti). Do odsunu bola z Piesku zaradená aj slobodná matka Mária Grausová s dcérou Viktóriou.⁸⁴ Spolu s nimi mala odísť aj rodina Jána Grausa, ktorá však bola na podnet MNV zo zoznamu vyradená s odôvodnením, že Grausova manželka Helena sa hlásila k slovenskej národnosti.⁸⁵

MNV v Modre po tomto odsune už nemal záujem odvážať z Piesku ďalších Nemcov. Jeho rada sa 28. júna 1946 uzniesla na formulovaní požiadavky, aby boli nemeckí drevorubači v mestských lesoch z odsunu vyňatí v zmysle pôvodného návrhu.⁸⁶ Mesto zastávalo stanovisko, že potrebuje zamestnávať niekoľko Nemcov ako stálych drevorubačov, aby pri nich mohli pracovať príležitostní lesní robotníci. Snahy získať stálych drevorubačov z radov Slovákov stále zlyhávali. MNV v liste okresnému národnému výboru z konca augusta 1946, ktorým žiadal o ponechanie Antona Grausa, pripomenul, že z mestských lesov sa zásobuje nielen päťtisíc obyvateľov Modry, ale aj obyvatelia okolitých obcí a pri mestskom hospodárstve je zriadená aj píla, ktorá by v prípade odsunov musela obmedziť alebo zastaviť svoju prevádzku. Bolo by tak ohrozené zásobovanie obyvateľstva drevom.⁸⁷

Transporty však od septembra 1946 predať opäť zasiahli aj Huncokárov. Rodina Jána Grausa bola v tomto čase odvezená do sústreďovacieho tábora Petržalka-Kopčany, vyvezená do Nemecka však napokon nebola. Spolu s ňou vtedy do Petržalky odviezli aj rodinu Rudolfa Grausa, ktorú následne vyviezli do Nemecka. Práve osud mladých manželov Rudolfa a Justíny Grausovcov z Piesku bol príkladom veľkej každodennej neistoty, keď horskí ľudia nevedeli, či budú odsunutí, alebo zostanú. Justínina sestra spomínala: „*Moja sestra mala zemiaky na roli, povedali im, že si ich môžu vykopať, že ich do Nemecka neodsunú. Keď však zemiaky vykopali, museli odísť preč, aj s Rudinom. Zemiaky tam zostali.*“⁸⁸

Proces odsunu Nemcov z okresu Modra, ktorý sa týkal aj Huncokárov, pokračoval i v záverečnej fáze odsunov v októbri 1946, keď sa Nemci zo Slovenska transportovali už iba z Novák. O tom, ako v praxi tieto transporty prebiehali, vypovedajú pokyny ONV v Modre. Nemci z Modry mali byť v stanovený deň sústredení ráno o 9.00 na jednom mieste a hromadne odvezení do Pezinka. Vážne chorí si mohli so sebou zobrať slamníky.⁸⁹ Prevoz do tábora sa v októbri 1946 týkal aj pätnástich Nemcov z Piesku – Alojza Aschenschwandtnera a rodín

⁸⁴ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 15. Zoznam osôb na odsun, 11. 6. 1946.

⁸⁵ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 15. List Miestneho národného výboru v Modre Okresnému národnému výboru v Modre, bez dátumu.

⁸⁶ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 28. 6. 1946.

⁸⁷ Archív Modra, f. ONV, k. 148. List Miestneho národného výboru v Modre Okresnému národnému výboru v Modre, 29. 8. 1946.

⁸⁸ GRAUS, Ján. Domček za nemeckou školou. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 8, s. 16.

⁸⁹ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 16. List Okresného národného výboru v Modre Miestnemu národnému výboru v Modre a stanici NB v Modre, 12. 10. 1946.

Ferdinanda Kerna a Alžbety Jurischovej.⁹⁰ Títo obyvatelia však napokon z tábora do Nemecka odsunutí neboli.

Po odvezení časti Nemcov do táborov zostala na Piesku už len ich menšia časť. Podľa stavu z novembra 1946 išlo o rodiny Antona Grausa, Gejzu Aschenschwandtnera a horárovu ženu Gizelu Gabčovou.⁹¹ Na jeseň 1946 sa odsuny Nemcov zo Slovenska prerušili na zimné obdobie s tým, že budú pokračovať na jar nasledujúceho roka. Počas tohto prerušenia – podľa stavu zo začiatku decembra 1946 – bolo v petržalskom tábore vyše sedemsto osôb.⁹² Tento tábor do jari 1947 už iba dožíval, keďže bolo rozhodnuté zrušiť ho a všetky ďalšie odsuny realizovať už len z tábora v Novákoch. Osoby umiestnené v Petržalke tak boli postupne premiestňované do Novák. K 1. aprílu 1947 tam zostalo ešte 152 osôb.⁹³ K 24. aprílu 1947 bol tábor v Petržalke-Kopčanoch zrušený.⁹⁴

V rozpore s pôvodnými predpokladmi sa riadne transporty do Nemecka v roku 1947 neobnovili pre neochotu amerických orgánov prijímať ďalšie hromadné skupiny Nemcov.⁹⁵ Nemci boli v Novákoch zaradení do práce a realizovali sa už len čiastkové transporty.⁹⁶ V rámci nich sa vyviezlo zo Slovenska iba niekoľko stovák Nemcov.⁹⁷ V nováckom tábore zostalo koncom apríla 1947 spolu 2219 Nemcov.⁹⁸ Medzi nich patrili aj poslední dosiaľ sústredení Huncokári z Piesku – Alojz Aschenschwandtner a rodiny Ferdinanda Kerna a Alžbety Jurischovej. Všetci sa dlhodobo snažili z tábora dostať a mesto ich snahu podporovalo. Na jar 1947 požiadali, aby mohli byť z pracovného útvaru Nováky zaeľovaní na práce v Modre. MNV v Modre tento návrh podporil s odôvodnením, že s nimi bola celé roky všeobecná spokojnosť a pretrvávajúca nedostatok pracovných síl, predovšetkým drevorubačov.⁹⁹ Napokon boli z Novák uvoľnení a opäť pracovali v Modre ako drevorubači.¹⁰⁰

Aj časť horských ľudí tak definitívne vyviazla z nebezpečenstva odsunu. Ten im už reálne nehrozil, hoci oficiálne bola časť z nich stále evidovaná ako „podliehajúci odsunu“. Celkovo zostalo na Slovensku na konci roku 1948 viac ako 23-tisíc Nemcov. Okrem tých, u ktorých sa ešte uvažovalo o odsune, išlo o osoby, ktoré mali československé štátne občianstvo alebo slovenský pôvod či žili v zmiešanom manželstve.¹⁰¹ V okrese Modra bolo vo februári 1949 spolu 509 Nemcov, z ktorých 369 nepodliehalo odsunu.¹⁰²

⁹⁰ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 14. Zoznam osôb nemeckej národnosti navrhnutých na odsun 23. 10. 1946.

⁹¹ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 14. Zoznam Nemcov nachádzajúcich sa v Modre, 6. 11. 1946.

⁹² SNA, f. PV – prez., k. 70. Správa 5. odboru PV za december 1946, 16. 1. 1947.

⁹³ SNA, f. PV – prez., k. 70. Správa o činnosti 8. odboru PV za marec 1947, 18. 4. 1947.

⁹⁴ SNA, f. PV – prez., k. 70. Správa o činnosti 8. odboru PV za apríl 1947, 18. 5. 1947.

⁹⁵ GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ – OLEJNÍK, ref. 1, s. 137.

⁹⁶ SNA, f. PV – prez., k. 70. Správa o činnosti 8. odboru PV za máj 1947, 14. 7. 1947.

⁹⁷ GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ – OLEJNÍK, ref. 1, s. 139.

⁹⁸ SNA, f. PV – prez., k. 70. Zoznam pracovných (sústredovacích) táborov podľa stavu k 30. 4. 1947.

⁹⁹ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 18. List Obvodného úradu MNV v Modre Krajskému úradu ochrany práce v Bratislave, 29. 5. 1947.

¹⁰⁰ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 18. List Obvodného úradu MNV v Modre Okresnému úradu ochrany práce v Modre, 18. 6. 1947.

¹⁰¹ SNA, f. PV – sekr., k. 121. Dokument Nemci na Slovensku, jún 1949.

¹⁰² Archív Modra, f. ONV, k. 269. List Okresného národného výboru v Pezinku Krajskému národnému výboru v Bratislave, 21. 5. 1949.

Počet Huncokárov na Piesku sa v povojnových rokoch znížil oproti predchádzajúcemu stavu nielen o osoby, ktoré sa nevrátili z evakuácie na konci vojny alebo boli odsunuté po vojne, ale aj o také, ktoré sa z vlastného rozhodnutia odsťahovali do iných miest a obcí na Slovensku. Takým bol prípad rodiny Viliama Grausa (bratranec Jána, Antona a Rudolfa Grausovcov), ktorá sa odsťahovala do Bratislavy. Viliam Graus tam získal miesto na pošte.¹⁰³ Podľa stavu z októbra 1948 zostalo na Piesku spolu 32 Nemcov alebo ich rodinných príslušníkov so slovenskou národnosťou. Boli to rodiny Gejzu Aschenschwandtnera, Alžbety Jurischovej, Ferdinanda Kerna, Jána Grausa a Antona Grausa a dve osoby evidované ako jednotlivci: Gizela Gabčová a Alojz Aschenschwandtner. Nemali zväčša československé občianstvo, u všetkých z nich však bezpečnostné orgány konštatovali, že nevykonávajú činnosť proti štátu, a navrhovali pre nich výnimku spod odsunu.¹⁰⁴ Voľné miesta, ktoré vznikli po transporte ostatných Nemcov do táborov a do Nemecka, sa mesto naďalej pokúšalo obsadzovať hľadaním nových drevorubačov, pričom sa zvažovala aj možnosť využiť príchod slovenských reemigrantov z Maďarska.¹⁰⁵

V súvislosti so skutočnosťou, že ponechanie istého počtu Huncokárov na Piesku sa javilo ako dlhodobé riešenie, sa čoraz vážnejšou ukazovala potreba vyriešiť spôsob vzdelávania ich detí. V lete 1947 sa tento problém týkal približne dvadsiatich detí, ktoré nemali kde absolvovať povinnú školskú dochádzku, keďže najbližšia škola bola vzdialená viac ako štyri kilometre. Problémom sa 5. augusta 1947 zaoberalo plénum MNV. Vyslovilo žiadosť, aby bola na Piesku aktivovaná slovenská ľudová škola s jednou učebňou. Mesto sa zaviazalo poskytnúť miestnosť na vyučovanie a byt pre učiteľa.¹⁰⁶ Výnosom Povereníctva školstva a osvetu z 13. augusta 1947 bola napokon zriadená slovenská Štátna ľudová škola v Modre-Piesku ako škola s jednou postupnou triedou.¹⁰⁷ Začala činnosť v školskom roku 1947/1948. Vo februári 1948 uzavrelo mesto Modra so školským inšpektorátom zmluvu o prenájme piatich miestností pre potreby školy (učebňa, kabinet a byt s kuchyňou pre riaditeľa-učiteľa) späť od 1. septembra 1947 na prvom poschodí domu na Piesku č. 41.¹⁰⁸ Škola slúžila nielen pre deti z Piesku, ale aj zo vzdialenejších usadlostí (napríklad zo samoty Rybníček im trvala cesta vyše dvoch hodín). Na začiatku školského roku 1948/1949 do školy chodilo spolu 21 žiakov.¹⁰⁹

V prípade Nemcov, ktorí napokon neboli odsunutí do Nemecka, sa postupne riešila otázka navracania československého občianstva. Pristupovalo sa k nej individuálne a veľmi pomaly. Vypovedá o tom napríklad aj svedectvo Huncokárky

¹⁰³ Rozhovor autora s Jánom Grausom, 17. 12. 2018.

¹⁰⁴ SNA, f. PV – PT, k. 35. Zoznam osôb nemeckej a miešanej národnosti v obvode dočasnej stanice ZNB Modra-Harmónia, 5. 10. 1948.

¹⁰⁵ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 2. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 29. 10. 1946.

¹⁰⁶ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 1. Zápisnica zo zasadnutia pléna MNV v Modre, 5. 8. 1947.

¹⁰⁷ Archív Modra, f. ObÚMNV, k. 19. Výťah zo zápisnice zo zasadnutia rady MNV v Modre, 5. 9. 1947.

¹⁰⁸ Archív Modra, f. ONV, k. 245. Zmluva o prenájme, 17. 2. 1948

¹⁰⁹ Archív Modra, f. ONV, k. 245. List Štátnej ľudovej školy v Modre-Piesku Školskému inšpektorátu I v Bratislave, 2. 9. 1948.

Anny Kschillovej z lokality Papiernička, ležiacej neďaleko Piesku: „*Ja som sa v 50. roku vydávala a ja som nemala štátne občianstvo. A kto mi ho kedy zobral? Veď som sa tu narodila. Naši predkovia a prapredkovia takisto. A teda musela som požiadať len o taký náhradný papier, aby som sa mohla vydať. Až keď už sme bývali na Píle, dole v podnájme, tam potom som dostala, že mi vrátili štátne občianstvo. Také časy sme prežívali, zlé.*“¹¹⁰

Na prelome štyridsiatych a päťdesiatych rokov prebehol proces vrátenia štátneho občianstva časti horských Ľudí z Piesku, ktorí oň v dovtedajších rokoch neúspešne žiadali. Vládne nariadenie zo dňa 29. novembra 1949 o vrátení československého štátneho občianstva osobám nemeckej národnosti (vládne nariadenie č. 252/1949 Zb.) stanovilo, že Nemcom, ktorí stratili občianstvo, ho možno vrátiť, ak majú trvalé bydlisko na území ČSR a neporušili povinnosti československého občana, najmä sa nesprávali nepriateľsky k Ľudovodemokratickému zriadeniu. MNV následne predvolával Huncokárov a skúmal ich postoje k Ľudovodemokratickému zriadeniu. Zaujal zväčša pozitívne stanovisko. Mnohým z nich takto v priebehu roku 1950 po splnení všetkých náležitostí vrátil Krajský národný výbor v Bratislave na návrh ONV v Pezinku občianstvo a zložili predpísaný štátnoobčiansky sľub. Otázka občianstva pre Nemcov, ktorí zostali na Slovensku, sa uzavrela zákonom Národného zhromaždenia z 24. apríla 1953 (zákon č. 34/1953 Zb.). Ním sa ukončil proces individuálneho vracania občianstva a stanovilo sa, že Nemci bez občianstva, ktorí majú bydlisko na území štátu, nadobúdajú československé štátne občianstvo.

Hoci časť osôb nemeckej národnosti zostala po vojne na Slovensku, postup zániku ucelenej nemeckej národnostnej menšiny sa nezastavil. Týkalo sa to aj Huncokárov. Pri rozpade ich spoločenstiev zohrávali úlohu všeobecné faktory, ako bola celková nepriateľská atmosféra proti Nemcom či nerešpektovanie ich národnostných práv v školskej alebo kultúrnej oblasti. Zákaz používať nemčinu na verejných priestranstvách bol síce na začiatku päťdesiatych rokov zrušený, nemecké školy však, na rozdiel od maďarských, neboli obnovené, neexistovali kultúrne organizácie ani akékoľvek časopisy či noviny v nemčine.¹¹¹

Pôsobili však aj vplyvy, ktoré súviseli s osobitým charakterom komunít horských Ľudí. Ich prirodzený vývoj bol prerušený. Ako napísala Gabriela Habáňová, „*násilné pretrhnutie vnútorných medziľudských väzieb v dôsledku odsunu časti členov skupiny a morálny otras spôsobili, že život zvyšku nepokračoval prirodzenou cestou*“¹¹². Zároveň však prichádzalo k vyvrcholeniu procesov, ktoré sa začali už skôr. Huncokári sa ešte v medzivojnovom období často z izolovaných miest sťahovali bližšie k sústredenému osídleniu miest a obcí.¹¹³ Tento vývoj prirodzene pokračoval aj po vojne. Postupujúca modernizácia spoločnosti nepriala princípom, na ktorých bola postavená jedinečnosť huncokárskeho života. Oslabené komunity horských Ľudí po vojne podliehali rýchlej asimilácii.

¹¹⁰ SCHWANDTNER, ref. 18.

¹¹¹ GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ – OLEJNÍK, ref. 1, s. 157.

¹¹² HABÁŇOVÁ, ref. 2, s. 80-81.

¹¹³ SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, ref. 2, s. 33.

Život na Piesku sa v povojnovom období zmenil. Mesto Modra prišlo na začiatku päťdesiatych rokov o svoje lesy. Napriek snahe zabrániť tomu, aby boli vyňaté zo správy MNV a začlenené do majetkovej podstaty národného podniku Štátne lesy, nedokázalo mesto tento proces zvrátiť.¹¹⁴ Usadlosti drevorubačov postupne zanikali. Posilňoval sa oddychový a turistický charakter lokality, pričom sa budovali individuálne i podnikové chaty.¹¹⁵ Z oblasti, ktorá pôvodne predstavovala miesto každodenného života a práce drevorubačov a kde turistická funkcia bola len druhotná, sa stala lokalita určená hlavne na rekreáciu. Výpovedné sú údaje o celkovom poklese počtu ľudí žijúcich po roku 1945 na Piesku. Kým v roku 1950 ich tam žilo 128, o dvadsať rokov neskôr to bolo 59 a v roku 1991 už len 35.¹¹⁶

Roky 1945 – 1950 predstavovali v dejinách nemeckého drevorubačského obyvateľstva na Piesku nesporne tragické obdobie. Postihli ho perzekúcie, ktoré sa v Československu dotkli nemeckej národnostnej menšiny ako celku – zbavenie občianskych práv a štátneho občianstva, oberanie o majetok, umiestňovanie do pracovných a sústredovacích táborov, deportácie z krajiny. Z rámcového pohľadu tak osudy modranských lesných ľudí zapadajú do celkového pohľadu na dejiny Nemcov na Slovensku v tomto čase. Situácia nemeckých drevorubačov v Modre však bola zároveň vo viacerých ohľadoch špecifická. S výnimočnosťou ich postavenia v meste súvisel aj ich zásadný hospodársky význam. Ten (spolu s ďalšími okolnosťami) mal za následok, že podiel modranských Huncokárov, ktorí napokon mohli zostať na Slovensku, bol vyšší než podiel Nemcov, ktorí sa vyhlí vysídleniu v celoštátnom meradle. Udalosti povojnových rokov však predsa naštartovali proces, na konci ktorého bol nevyhnutný zánik ucelenej komunity nemeckých lesných drevorubačov v tejto lokalite.

Potomkovia drevorubačov z Piesku sa dnes usilujú o zachovanie povedomia o živote ich predkov a obnovenie charakteristickej identity, ktorá bola desaťročia potláčaná. Pôsobia tam občianske združenia Huncokári na Piesku a Potomkovia Huncokárov. Osudy lesných ľudí pripomínajú v tejto lokalite informačné tabule a predovšetkým hmotné pamiatky, ktoré sa v takomto rozsahu na iných miestach, kde žili, nezachovali. Ide predovšetkým o budovu mestskej vily (nemeckej školy), kaplnku, obnovený huncokársky cintorín a časť existujúcich drevorubačských domov v rôznom stave zachovanosti.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívy:

Slovenský národný archív Bratislava, f. Povereníctvo vnútra – pracovné tábory; f. Povereníctvo vnútra – prezídium; f. Povereníctvo vnútra – sekretariát.

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, f. Okresný národný výbor Pezinok; f. Obvodný notársky úrad Modra; f. Obvodný úrad miestnych národných výborov v Modre.

¹¹⁴ Archív Modra, f. ObÚMN, k. 4. Zápisnica zo zasadnutia rady MNV v Modre, 13. 11. 1950, 14. 12. 1950.

¹¹⁵ TURCSÁNY, ref. 10, s. 603.

¹¹⁶ SLAVÍK, ref. 11, s. 488.

Ústne pramene:

Rozhovor autora s Jánom Grausom, 17. 12. 2018.

Monografie a zborníky ako celok:

BERANEK, Franz J. Die deutsche Besiedlung des Preßburger Großgaus. München: Verlag Max Schick, 1941.

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, Soňa - OLEJNÍK, Milan. Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953. Bratislava: Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2004.

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, Soňa - OLEJNÍK, Milan - ŠUTAJ, Štefan. Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945 - 1953 v dokumentoch I. Prešov: Universum, 2005.

HORVÁTHOVÁ, Margaréta. Nemci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, remesiel a odievania. Komárno : Fórum inštitút pre výskum menšín, 2002.

KOVÁČ, Dušan. Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871 - 1945). Bratislava: Veda, 1991.

PÖSS, Ondrej - FILO, Rastislav. Huncokári - Ľudia z našich hôr. Sprievodca po expozícii. Bratislava: Slovenské národné múzeum - Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2017.

SIVOŠ, Jerguš. Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredňovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 - 1953. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2011.

STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945 - 1947. Praha: Academia, 1991.

TAČOVSKÝ, Ladislav. Kronika rodu Hirner na pozadí huncokárskej histórie. Trenčín: Agentúra Pardon TN, 2013.

ŽUDEL, Juraj - DUBOVSKÝ, Ján et al. Dejiny Modry. Modra: Mestský úrad, 2006.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

GABZDILOVÁ, Soňa. Nemecká menšina na Slovensku v rokoch 1947 - 1950. In GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav (eds.). Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 114 - 124.

GRAUS, Ján. Domček za nemeckou školou. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 8, s. 16.

GRAUS, Ján. Huncokárska škola na Piesku. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 1, s. 10.

GRAUS, Ján. Zo života Huncokárov na Piesku. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 4, s. 14.

GRAUSOVÁ, Erika. Náš príbeh píšete vy - víťazný príbeh súťaže vyhlásenej Hotelom Zochova chata. In Modranské zvesti, 2016, roč. 24, č. 9, s. 14.

HABÁŇOVÁ, Gabriela. K niektorým problémom intra- a extraskupinových vzťahov drevorubačov, tzv. Huncokarov, v Malých Karpatoch. In Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry. Výsledky výskumov v roku 1992. Bratislava: Národopisný ústav SAV, 1992, s. 66-85.

KANTEK, Karol. Život späť s lesom. Osudy zabudnutej nemeckej komunity v Malých Karpatoch. In História, 2008, roč. 8, č. 6, s. 33-35.

KOVÁČ, Dušan. Evakuácia a vysídlenie Nemcov zo Slovenska. In BARNOVSKÝ, Michal (ed.). Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 - 1953. Bratislava: Veda, 1995, s. 15-18.

OLEJNÍK, Milan. Nemecká menšina na Slovensku a jej odsun v rokoch 1945 - 1946. In GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav (eds.). Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 103-113.

- OLEJNÍK, Milan. Postavenie nemeckej menšiny na Slovensku po porážke nacistického Nemecka. In *Človek a spoločnosť*, 1998, roč. 1, č. 2, s. 14-20. Dostupné na internete: <http://www.clovekaspolocnost.sk/jquery/pdf.php?gui=1KWJKVIWUX29NN2KHW5IVSEC9>.
- PEŠEK, Jan. Nemci na Slovensku po ukončení povojnového hromadného odsunu (1947 – 1953). In *Historický časopis*, 1998, roč. 46, č. 2, s. 261-280.
- PÖSS, Ondrej. Represie a diskriminácia Nemcov na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. In PEŠEK, Jan (ed.). *V tieni totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1996, s. 149-156.
- SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, Katarína. Malokarpatskí Huncokári ako unikátna súčasť európskeho a slovenského kultúrneho dedičstva. In KRIŠKOVÁ, Zdena (ed.). *Kultúrne dedičstvo a identita*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 28-37.

Internetové zdroje:

- SCHWANDTNER, Vlado. Anička Citterová-Kschillová. Dostupné na internete: <http://www.huncokari.sk/anicka-citterova-kschillova/>.

Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu APVV-15-0360 – Rozmery revitalizácie etnickej minority na Slovensku. Interdisciplinárny záchranný výskum znikajúcej etnickej skupiny Huncokárov.

Počet slov: 9405

Počet znakov vrátane medzier: 63 427